

Negustorul de chimonouri

Cu prilejul unei anchete asinra lui André Gide

Despre Dostoievski, *André Gide* care a implinit nu de mult 60 de ani, a scris următoarele: „Dacă n'ar fi fost bolnav, n'ar fi căutat să rezolve problema pe care i-o pune anomalia lui, să găsească o armonie care să nu excludă disonanța lui”... Este însuși cazul lui Gide, de a cărui așa zisă anomalie am vorbit tot aci cu alt prilej. S'au pus însă oarecari întrebări: a influențat într'adevăr acest scriitor epoca lui, este André Gide cum se spune „universal”? Răspunsurile au venit de pretutindeni. Scriitorii germani au despre scriitorul francez o idee mult mai prețioasă decât camarazii de litere francezi. Din România n'a răspuns nici un scriitor, pentru că probabil n'au fost întrebați de dreptul. În jurul lui Gide atmosfera e tot atât de încărcată și săbiile zângănesc tot atât de a-

prig lovite, ca acum douăzeci de ani.

Căci André Gide, cu toată limpezimea stilului și echilibrul minții, este un scriitor obscur.

Această obscuritate are două pricini: întâi, varietatea genurilor literare. A scris „farse” literare foarte serioase, din care una „Pallades” e fără pereche și i se poate spune fără șovăială capodoperă. A scris poeme în proză, culminate în „Neurritures terrestres” pe care după douăzeci de ani le reia și le desăvârșește în limbă germană cu prilejul unei traduceri. A scris drame, din care un „Saul” a fost reprezentat la „Vieux-Colombier”, un teatru care n'a urmărit niciodată succesul casieritei și a trebuit să-și închidă porțile. A scris studii critice care au contribuit să schimbe cu desăvârșire mentalitatea literară de-acum un sfert de veac și a că-

ror valoare e azi tot atât de vie. A scris câteva romane cu subiecte neobicinuite, unilaterale și uneori întovărășite de caetele critice ale compoziției de un interes mental tot atât de cuceritor. A publicat memorii scandaloase — cum se și cere unor adevărate memorii, care au fost retrase de editură și înlocuite cu o ediție pentru fete mari. Adună și publică fapte diverse sub titlul „Ne jugez pas”.

Această multiplicitate de inspirație turbură și supără zăgăzav, uluind. Mentea omului e de la natură simplă și dreaptă ca un stâlp: întâiul ocol și care l'a făcut în jurul capacului, de frică, și de atunci a răsturnat cu spăimă pentru tot ce e simțos și în spirală. Sau ești cizmar, sau ești croitor. Sau ești femeie sau ești bărbat. Sau suflă în flaut sau tragi cu arculusul la violoncel. De unde mania asta să treci prin orchestra pe la toate pupitrele, să cânti pe rând toate partiturile la toate instrumentele, să pui punct cu o lovitură de tobă și să pleci, cu pretenția că ne-ai executat o simfonie.

A doua pricină a obscurității lui Gide e în metoda adoptată de a-

„ADEVERUL”

766

26 Mars

1931

D. ANDRÉ GIDE

cest scriitor spre a se oferi cititorilor. El seamănă cu acel negustor de kimonouri din Tokio care prezintă clientului obicinuit să ceară „tot ce e mai frumos și mai bun” pe rând douăzeci și cinci de calități de kimonouri. Unii clienți se declară satisfăcuți de la călitatea întâi, prezentată ca fiind într’adevăr tot ce e mai artistic japonez. Alții merg cu mofturile până la prezentarea a treia iar alții se îndăresc, nu vor să se lase înșelați în gus’ul lor exersat și se țin bine până la a douăzeci și cincea categorie. Plătesc și pleacă bucuroși că au zmulș negustorului tot ce avusesse mai bun. Foarte rar, unul la zece mii, clientul se oprește în stradă cu kimonoul pe braț, trăznit de o teamă:

— Să știți că ticălosul de artist mai

are o categorie, a douăzeci și șasea, definitivă, absolută!... și dă fuga’napoi la prăvălia cu kimonouri.

Gide nu se ostenește niciodată să lase cititorului în minte și’n simțire mai mult decât se poate de la natură. Și cum a băgat de seamă dela începuturile-i literare nesfârșita varietate a capacităților psihologiei umane, și-a construit o înfinitate de fațade care stau vârate una’ntr’alta asemenea unor cutii de prestigiu, fapt care a speriat majoritatea contemporanilor, informați de unii literați că André Gide e numai un maestru scamator.

Dacă într’adevăr mai e vre-o cutie de sensuri, dincolo de-a douăzeci și șasea pe care am izbutit s-o emulgem și pe care autorul ne-o cedază, după acela, surzând, rămâne de văzut mult mai târziu, când alții decât André Gide îi vor răscoli sertarele și publica manuscrisele.

Faptul că cel mai de seamă scriitor al tinerei generații din Germania — spațiul ține loc de perspectivă în timp — mărturisesc că au învățat dela Gide cel puțin o atitudine spirituală, dovedește că bănuiala noastră nu e de prisos.

Nu știm dacă trebuie să ne bucurăm de împrejurarea că scriitorii români n’au fost anchetați de-a dreptul să-și mărturisească secretul opiniei asupra operei lui Gide. Influența lui în România nu se simte nicăeri. Atitudinea spirituală a marelui scriitor francez n’a trecut încă munții Carpați.

E drept că din această cauză putem nega, fără teamă de deznănțirea universalității lui Gide.

De vreme ce nu e cunoscut prețutindeni...

Dar pe același temel am putea nega și universalitatea teoriilor lui Einstein pe care le’nțeleg numai trei matematicieni, din cari doi sunt Einstein însuși și soția, am fi îndreptățiți să dezmintim existența munților Himalaia pe cari nu i-am văzut niciodată — și să recunoaștem numai universalitatea lui Homer, pentru că e prevăzut în manualele didactice și lăsat în seama copiilor.

F. Aderca

Citiți „Adevărul Literar”

"ADEVERUL" 26 MARS 1931
(Marito)